

Анита Бургунд

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

Ива Бранковић

Републички завод за социјалну заштиту, Београд

ЗАШТИТА ДЕЦЕ МИГРАНАТА У СРБИЈИ – ИСКУСТВА И ПРЕПОРУКЕ*

Сажетак

У овом раду представљени су налази истраживања системског реаговања на потребе деце миграната/избеглица који су током периода транзита кроз Србију пролазили 2015. и 2016. године. Циљ истраживања је анализа одговора система социјалне заштите и других партнера на потребе деце и креирање препорука за побољшање заштите деце без пратње током мигрантске кризе. У истраживању је учествовало 17 стручних радника центара за социјални рад и 18 представника владиног и невладиног сектора, који су своја искуства представили учешћем у индивидуалним интервјуима и фокус групама. Међу кључним налазима издвајаја се препозната потреба за успостављањем механизма за унапређење сарадње међу релевантним актерима система, посебно између система социјалне заштите и невладиних организација на локалном нивоу. Посебан део истраживања посвећен је

* Истраживање „Заштита деце миграната – искуства и препоруке“ спроведено је у оквиру пројекта *Јачање система социјалне заштите у Србији - обезбеђење подршке деци мигрантима/избеглицама у екстремном ризику који реализује Удружење стручних радника социјалне заштите Србије уз подршку УНИЦЕФ-а и Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.*

центру за социјални рад, с обзиром на то да је током припреме истраживања уочено да се, поред нејасности улога и тешкоћа у комуникацији између различитих актера, као посебно значајан изазов у систему дејче заштите јављају и недоумице током стручног поступка заштите деце миграната/избеглица у специфичним околностима њиховог проласка/боравка у Србији.

Кључне речи: деца мигранти/избеглице без пратње, заштита деце, одговор система на потребе заштите деце миграната/избеглица, улога центра за социјални рад.

1. ЗНАЧАЈ ИСТРАЖИВАЊА О ЗАШТИТИ ДЕЦЕ МИГРАНАТА У СРБИЈИ

Током 2015. године Европу је захватила мигрантска/избегличка криза, од преко милион избеглица/миграната из различитих ратним сукобима захваћених подручја. Иако је Србија доминантно земља транзита, у којој су се мигранти/избеглице изузетно кратко задржавали (током 2015. године просек задржавања је свега неколико дана), миграторне тенденције у 2015. и почетком 2016. године недвосмислено су указивале на повећавање броја миграната/избеглица. Преко 600.000 избеглица и миграната је пропутовало кроз Србију, а процењује се да деца представљају 25–30% ове популације (према проценама Комесаријата за избеглице и миграције било је око 150.000 деце).¹⁾ Крајем марта 2016. око 2.000 миграната/избеглица и тражилаца азила је било присутно у Србији, од тога 1.703 у владиним смештајним јединицама у околини Београда, Прешева и Шида.²⁾ У периоду реализације овог истраживања (јун 2016.) и даље се говорило о броју од око 2.000 миграната који борава у Србији, у највећој мери породице, жене и деца, који су нелегално путовали кроз Србију, надајући се да ће ипак успети да пређу границу са Мађарском и дођу до Европске Уније. Специфичност овог таласа обухваћеног истраживањем је и повећан број малолентих миграната без пратње и већи ризици од кријумчарења и трговине људима, што је посебно значајан сигнал за алармирање свих система, а посебно система социјалне заштите.

1) Комесаријат за избеглице и миграције Република Србија, Интернет <http://www.kirs.gov.rs/articles/navigate.php?type1=3&lang=SER&id=2325&date=0,13/08/2016>

2) UNHCR, Serbia Daily Update, 21st March 2016

Деца чине осетљив део мигрантске популације, који постаје озбиљно угрожен када су у питању деца која су одвојена од родитеља/старатеља и деца без пратње.³⁾ Према подацима Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања „у последњих годину дана у Србији је регистровано око 230 малолетних миграната без пратње одговорних одраслих особа.“⁴⁾ Центри за социјални рад у Србији су надлежни за процену ризика и рањивости деце и младих, за доношење процедуралних и методолошких корака у сарадњи са другим организацијама из државног и невладиног сектора ради заштите најрањивије деце, и по потреби за пружање неодложне интервенције. Задржавање деце миграната/избеглица условило је и потребу за адекватним трајнијим збрињавањем деце за шта су одговорне установе као што су центри за азил и установе за смештај из система социјалне заштите (центри за хранитељство, установе за смештај деце, прихватне јединице завода за васпитање). Поред установа за смештај невладин сектор представља значајан ресурс у временима кризе с обзиром на то да су њихове услуге усмерене на директну подршку мигрантима/избеглицама и обезбеђивање елементарних потреба, као и међународне организације које обезбеђују средства, координацију, обуке и подршку како на националном тако и на локалном нивоу.

Истраживање „Заштита деце миграната – искуства и препоруке“ подстакнуто је чињеницом да је током мигрантске кризе на терену постојало пуно актера, који су пружали подршку или на неки начин били одговорни за децу, што је у недостатку искуства довело до различитих несугласица и баријера у одговору на потребе миграната. Истраживање обухвата узорак од 17 стручних радника центара за социјални рад и 18 представника владиног и невладиног сектора, који су своја искуства представили учешћем у индивидуалним интервјуима и фокус групама. Интервјуи са запосленима у 6 ЦСР, који су имали искуства у збрињавању миграната током мигрантске кризе, представљају основу истраживања и у њима су учествовали руководиоци, супервизори, водитељи случаја, теренски радници ангажовани током мигрантске кризе

3) Safety and Fundamental Rights at stake for Children on the Move, ENOC Taskforce Children on the move, 2016, Internet, <https://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/2016KOM.00%20Safetyandfundamentalrightsatstakeforchildrenonthemove.pdf>, 13/08/2016

4) Радио Телевизија Србије, Интернет <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/124/drustvo/2311900/evidentirano-230-maloletnih-migranata-bez-pratnje.html>, 13/08/2016

и њихови координаторима.⁵⁾ Реализоване су и три фокус групе са представницима владиних, невладиних и међународних организација, као и установа за смештај деце током мигрантске кризе, у којима је учествовало укупно 18 сарадника и то 13 жена и 5 мушкараца.⁶⁾

Кључни резултати истраживања су приказани у оквиру три тематске целине према којима су вођени интервјуи и фокус групе:

1) **контекст миграторних кретања**, који обухвата сарадњу релевантних актера, тешкоће у заштити деце миграната/избеглица и ресурсе за задовољавање потреба деце миграната/избеглица;

2) **улога центра за социјални рад**, у оквиру које смо се бавили процедуром центра за социјални рад у заштити деце миграната/избеглица са посебним фокусом на процедуру идентификације вулнерабилне деце и деце у ризику и карактеристикама вођења случаја, као и капацитетима центра за социјални рад да одговори на потребе деце миграната/избеглица; и

3) **квалитет нормативног оквира**, са фокусом на прописима и смерницама које уређују реаговање система социјалне заштите и сарадњу између различитих актера у заштити деце миграната/избеглица.

2. КОНТЕКСТ МИГРАТОРНИХ КРЕТАЊА

2.1. Сарадња релевантних актера

Учесници истраживања препознали су велики број актера који раде на терену са мигрантима и показали разумевање области њиховог деловања и ингеренција у заштити деце миграната. Сарадња владиног и цивилног сектора је описана као добра, позитивна и унапређена у односу на почетак избегличке кризе. Представници државних и међународних институција истцали су значај сарадње државног и цивилног сектора у ситуацијама као што је мигрантска криза која превазилази капацитете државе да

5) Сви интервјуи су транскрибовани и шифрирани тако да је сваки испитаник добио шифру: И-испитаник, ознака за пол (м и ж), слово које означава његову позицију у центру за социјални рад (т-теренски радник; ВС-вођитељ случаја и к-координатор), и број који испитаник има.

6) Резултати су такође шифрирани стављањем ознаке за испитаника, пол и број, као и у интервјуима, уз ознаку ФГ како би се исправила разлика у односу на материјал добијен интервјуом.

одговори на потребе заштите, па је постојање цивилног сектора значајно. Ипак, на почетку мигрантске кризе било је бројних изазова у сарадњи услед проблема у комуникацији између различитих актера и неразумевања граница у улогама и одговорностима. Представници свих сектора извештавају о случајевима када су представници невладиних организација преузимали улогу Центра у утврђивању угрожености детета, обављали процену и доносили одлуке за које немају надлежност; као и о случајевима у којима су изражавали незадовољство начином на који је ЦСР одредио степен ризика. *ИЖВЦИ: Мислим деси се некада да ти актери из невладиног сектора нису задовољни нашом проценом. (...) Врло се често деси да су ти позиви потпуно беспотребни (...) да они кажу имамо малолетника без пратње. Ми дођемо на терен и испостави се да му је ту негде у околини отац, мајка, стриц... и да уопште није било потребе за позив. Представници невладиног сектора у погледу сарадње са установама владиног сектора, пре свега са центрима за социјални рад, такође запажају да је дошло до великих напредака у односу на почетак када су имали утисак да их представници државе не слушају и да међу њима постоји јаз. Поред тога, отворено изражавају сумње у исправност неких одлука центра за социјални рад, јер сматрају да је систем социјалне заштите у жељи да што пре одговори на потребе миграната некритички укључио у процес заштите нове људе (теренске раднике) који немају искуства, а ни довољно неопходних знања и вештина. ИФГМ1: Систем је генерално забрљао на један начин што је много неискусних људи убацио да се бави избеглицама, а избеглице су веома озбиљна ствар. Ти људи често имају јако добру вољу да помогну, али немају искуства.*

2.2. Тешкоће у заштити деце миграната/избеглица

Независно од периода мигрантске кризе, сви учесници су се сложили са тим да је једна од највећих тешкоћа у заштити деце миграната проблем у идентификацији деце због отежаног утврђивања узраста. Деца из различитих разлога не саопштавају тачно своје године, па се утврђивање узраста у недостатку докумената своди на прихватање њихових исказа. Предлози за увођење неких метода постоје, као што је на пример обука за утврђивање старости према величини и развоју костију, али за сада се не користе. *ИФГЖ5: Проблем је када су деца између 15–18 година како*

проценити узраст, методе су скупе за констатовање узраста, то је препрека.

Као велики изазов у процени рањивости сви учесници фокус група су препознали однос према кријумчарењу. Сва деца су у пратњи одрасле особе и веома је тешко разликовати одговорну одраслу особу од кријумчара. Поред тога, тешко је одредити и да ли су одрасле особе са којима они путују заиста њихови сродници, као и да ли они имају капацитете да се о тој деци брину. *ИФГМ4: Ми смо имали групе деце која су састављена од једног 17-огодишњака и примера ради 5–6 дечака кји су неки имали 8–9 година. Ја сматрам да фокус треба да се стави на вођу групе... Да ли он може да брине о њима и који је његов интерес.*

Сви представници владиног сектора истицали су баријере које настају у недостатку преводиоца. Они наглашавају да деца избеглице само декларативно имају једнак третман као деца без родитељског старања. У ситуацијама без преводиоца који би обезбедио разумевање, језика, културе и цивилизацијског контекста из ког долазе, овој деци се обезбеђују се само елементарне потребе: безбедност, егзистенцијални ниво и „кров над главом“. *ИФГМ1: Није реално, немамо преводиоца, не можемо да им обезбедимо исти третман.* Представници центара за социјални рад наводе да непознавање језика у процени вулнерабилности детета отвара разне врсте проблема. На практичном нивоу, успорава процес услед недостатка преводиоца у тренутку када се дете идентификује, а на нивоу директног рада са дететом језичка баријера отежава успостављање односа поверења и квалитетну процену стања и потреба. Из недостатка ресурса у виду преводилаца наметнула се још једна баријера за квалитетнију заштиту деце, а то је немогућност да исти преводилац „испрати“ читаву процедуру везану за једно дете. *ИФГМ3: Када је дете смештено негде, први контакт је преводилац, и он после изгуби тај контакт. Деца, посебно мања нас питају: Да ли ћу да те видим сутра?*

2.3. Ресурси за задовољавање потреба деце миграната/избеглица

Представници центара за социјални рад наводе да је системски одговор на доминантну потребу деце у ризику, а то је потреба за смештајем, за сада углавном решен, иако су уочени повремене проблеми. Основна тешкоће у раду пружалаца услуга

смештаја огледа се у недостатку јасније процедуре и алтернатива за смештај у случају дужег задржавања деце. Услуге прихватних центара и установа за смештај намењене су транзитном периоду и обезбеђују основне потребе у виду хране, гардеробе, информација, док дуже задржавање деце захтева обезбђивање структурираних активности у складу са њиховим развојним потребама деце. Додатну тешкоћу представља ситуација у којој деца немају могућност да легално пређу границе, а немају жељу ни да траже азил у Србији тако да се налазе у стању чекања и неизвесности што представља додатну тешкоћу како за њих, тако и за стручњаке који не могу дугорочно да планирају и да примене структуриран приступ. *Ижк1: Нема сад ту неких структурираних активности. Постоје, рецимо, ти мобилни тимови невладиних организација, постоји тај кутак за децу.*

Само један Центар за социјални рад развио је током мигрантске кризе праксу смештаја деце у хранитељске породице и то наводе као веома позитивно искуство. Сви испитаници се слажу да је породични смештај ресурс који треба додатно оснаживати, кроз мобилисање и мотивисање хранитељских породица, како би могле да изађу у у сусрет специфичним потребама мале деце миграната/избеглица.

Сви учесници фокус групе сложили су се око значаја обезбеђивања доступности образовања за сву, па и за децу у процесу миграције, али уз напомену да томе треба прићи обазриво. Учесће система образовања у овом контексту је препознато као неопходно, кроз креирање програма прилагођених деци мигрантима и креирање начина за неформално образовање, као и сензибилизација локалне заједнице. *ИФГМ1: Никако не децу слати у школу без озбиљне припреме, јер је то извор трауматизације.*

3. УЛОГА ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД У ЗАШТИТИ ДЕЦЕ МИГРАНАТА/ИЗБЕГЛИЦА

Центри за социјални рад се, у складу са својим надлежностима,⁷⁾ ангажују у ситуацијама када по позиву полиције или невладине организације сазнају да је пронађен малолетник у ризику или малолетник без пратње родитеља. Представник

7) Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, *Сл. гласник РС*, бр. 59/2008, 37/2010, 39/2011. и 1/2012.

центра за социјални рад (водителј случаја или теренски радник посебно ангажован током мигрантске кризе⁸⁾) излази на терен и заједно са малолетником одлази у полицију на регистрацију. Обавља се процена о степену угрожености и уколико се утврди да је малолетник у ризику или без пратње одговорног одраслог лица центар поставља старатеља. *ИМВС9: Нас о свему обавештава полиција. Ми имамо обавезно дежурство 24 сата. Од првог тренутка идентификује се да је дете без пратње одрасле особе, поставља се његов привремени старатељ (усмено).*

У методолошком смислу процедура идентификације деце у ризику од стране ЦСР подразумева кораке сличне онима када раде са редовном популацијом у ситуацијама неодложних интервенција. Прво се обавља процена стања детета и обезбеђује се задовољавање хитних потреба које се односе на безбедност, исхрану, личну хигијену и одевање. Паралелно с тим прикупљају се информације о детету, ког је узраста, када је дошло у Србију и с ким путује, где су родитељи и да ли постоје одрасле особе од поверења. Процена ризика може исходovati закључком да дете није угрожено и да може да настави боравак или пут са групом са којом се налази и тада центар за социјални рад обуставља процедуру. Други закључак може бити да је дете у ризику, да је потребно његово измештање и збрињавање, након чега се малолетнику се организује смештај у неку од установа за ту намену.

Кључна дилема са којом су се представници центра за социјални рад суочавали у одређивању најбољег интереса детета је да ли дете одвојити од групе са којом борави/путује или не, посебно када се установи да у групи нису родитељи, ни блиски сродници. Искуства у разрешавању ове дилеме су различита и варирају од случаја до случаја, у зависности од доступних чињеница. Међу представницима Центара ипак преовладава уверење да дете не треба издвајати из групе са којом путује, чак иако у њој нема сродника или блиских особа, сматрајући да је за дете безбедније да буде у групи људи које познаје. *ИМВС9: Већина тих миграната је из скроз другачијег културолошког миљеа(...) Нпр. ми сматрамо да сиријско дете иде само, а оно иде са племенским старешином села, који му по нашим схватањима није ништа, док је он детету по њиховој традицији важнији од ујака или стрица.*

8) Специфичност посла теренских радника је да у томе што имају ограничен мандат, односно, могу да процене ризик и донесу одлуку да дете треба хитно издвојити из групе у којој се налази и организовати смештај, али не могу бити старатељи што могу бити само само стручни радници центра - водитељи случаја.

Следећа велика дилема односи се на поступање у ситуацији када деца јасно изражавају жељу да наставе пут иако стручњаци сматрају да то није у њиховом најбољем интересу. *ИФГм4: Имамо велики број малолетника око 12 година, који су оптерећени идејом да они морају да стигну негде да зараде.* Учесници су се сложили да је у таквим ситуацијама значајно деци омогућити да на легалан начин наставе пут и нађу се на одредишту ма коме ће на њихове потребе бити одговорено у складу са њиховим узрастом. *ИФГжб: Дечко који је био код нас је легално отишао у Шведску са идејом да тамо ради. Сада је у интернату и не ради, али једини начин да спасимо ту децу је да легално оду негде и да их неко прихвати са легалним папирма.*

3.1. Карактеристике вођења случаја током мигрантске кризе

У односу на вођење случаја представници центара за социјални рад су се различито изјашњавали, заједничко је да као кључну препреку за остваривање суштине вођења случаја виде кратко задржавање миграната и деце у Србији. Процедуру која подразумева примену свих фаза вођења случаја,⁹⁾ опајају као превише компликовану и непримењиву, с обзиром да подразумева пуно корака у околностима које захтевају хитну реакцију. Ситуација након затварања балканске руте, када је један део избеглица/миграната остао у Србији, отворила је више простора за „озбиљнији ниво рада“. *ИМВС5: Искуство и вођење случаја је одређено природом њиховог боравака у Србији која је транзитна. Има и оних који су овде, који су заглављени из специфичних неких разлога. И ту се опет вођење случаја диже на озбиљнији ниво због дужине боравака и врсте услуга које треба предузети.* Испитаници наводе са су се трудили да примене принципе вођења случаја,¹⁰⁾ али је то било отежано услед недостатка података, језичке баријере, „истргнутости деце из њиховог природног контекста“ и сл. Значајно је нагласити да на питања о терминологији и принципима вођења случаја већина стручних радника није одговарала или је одговарала неодређено. Стиче се утисак да је велики део праксе у заштити миграната био заснован на тренутној импровизацији и тражењу алтернатива у потпуно новој

9) Невенка Жегарац, *Од проблема до прилика у вођењу случаја – Приручник за практичаре*, УНДП Црна Гора, 2015, стр 23.

10) Inter Agency Guidelines for Case management and Child Protection, Global Child Protection Working Group, 2014. Internet, http://www.cpcnetwork.org/wpcontent/uploads/2014/08/CM_guidelines_ENG_.pdf, 14/08/2016.

ситуацији за коју није било припреме, а свакако није било специфичног искуства које би се могло применити.

3.2. Капацитети ЦСР да одговори на потребе деце миграната/избеглица

Сви центри за социјални рад који су учествовали у истраживању имали су организовано дежурство током 24 часа дневно. Центри који су имали ангажоване теренске раднике задовољни су организацијом посла, наводећи да без њихове подршке не би могли да пруже тај ниво доступности стручних радника на терену. У центрима који нису имали ангажоване теренске раднике, реакција током 24 часа је често изазвала замор код запослених, а понекад и тешкоће у обављању редовних послова. *ИМС11: Тешко је организовати посао зато што су два радника дежурна по месец дана. Често током целе ноћи се ради на смештају, а ујутру се долази на посао.* Већина Центара из транзитних подручја, поред кадровских имала је и тешкоће у организацији превоза због недостатка возила, али и других материјалних и техничких услова. *ИМС6: Ми немамо ресурс као центар. Ако немамо неку финансијску односно пројектну подршку, ми не можемо да покријемо на овај начин 24 сата уколико немамо да неко финансира то.*

Сви представници Центара извештавају о преоптерећености и стресу коме су континуирано били изложени, о превеликим очекивањима других система и актера, а у појединим ситуацијама и осећању немоћи и емоционалног замора. Упркос томе, током мигрантске кризе ниједан Центар није посветио посебну пажњу прилагођавању супервизијске подршке ванредним околностима. *ИМТ4: Рад на терену је исцрпљујући, стресан и веома непредвидив. Требало би да постоје неке активности за превенирање burn-out синдрома, више међуорганизацијских сесија размене искустава и јачања капацитета за даљи рад, као и више индивидуалних супервизија.*

4. КВАЛИТЕТ НОРМАТИВНОГ ОКВИРА

Сви учесници у истраживању су препознали велики број прописа који су им користили у раду са децом избеглицама без пратње (Закон о социјалној заштити,¹¹⁾ Породични закон,¹²⁾ Закон

11) Закон о социјалној заштити, *Службени гласник РС*, бр. 24/2011.

12) Породични закон, *Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011. и 6/2015.

о азилу,¹³⁾ Закон о управљању миграцијама¹⁴⁾ и сл.), уз напомену да је у свим областима потребно ревидирање прописа на основу искуства из претходног периода како би адекватније одговарали реалности. *ИФгм4: Наш Закон о азилу је писан 2008. када је било неколико десетина миграната. Колико је сложена материја, и промењива, показује чињеница да држава још увек не може да донесе нови Закон о азилу.*

Поред прописа, који специфично регулишу рад њихових институција, сви актери су били упознати са Инструкцијом о поступању центра за социјални рад и установа социјалне заштите за смештај корисника у обезбеђивању заштите и смештаја малолетних миграната без пратње. Представници ЦСР наводили су како им Инструкција даје довољно добар оквир за поступање и служи као смерница услед непостојања специфичних интерних процедура за рад са децом мигрантима. Неки од њих деле уверење колега, који раде на услугама смештаја, да има простора за унапређење тог документа, посебно у области алтернативних видова смештаја деце и коришћења хранитељства као ресурса за збрињавање деце. У односу на институт привременог старатеља представници невладиних организација указују на проблем да се у свакој новој средини у којој дете борави за њега/њу поставља нови привремени старатељ, при чему они након преласка детета из једне општине у другу немају више никакву комуникацију. Поједини представници ЦСР указују на системски проблем који произлази из чињенице да детету мора да се одреди старатељ који је држављанин Републике Србије и сматрају да би процедуру значајно олакшало ако би за старатеља могао да се постави неко од људи са којим дете путује, ко можда није директан сродник, али би боље могао да одлучује о интересима детета, него представник ЦСР. *ИМК3: Недостатак је што старатељ детета са којим путује, а то је особа од поверења родитеља, има редукована овлашћења у Србији и то ствара, раскорак. Он рецимо може да брине о детету, о важним потребама, здрављу, безбедности и тако даље, а не може да га заступа када је он ван своје земље.*

Представници услуга смештаја указали су на још један системски недостатак, који се односи на (не)доступност услуга у зависности од статуса детета. Наиме, деца која имају статус тражиоца азила имају сва права као и грађани републике Србије

13) Закон о азилу, *Службени гласник РС*, бр. 109/2007.

14) Закон о управљању миграцијама, *Службени гласник РС*, бр. 107/2012.

и доступне су им све услуге здравствене, социјалне и друге заштите, што није случај са децом мигрантима. *ИФГЖ7: Оно што нисмо успели је да превазиђемо разлику између детета мигранта и детета азијанца. Ми водимо децу код докторке, али она не може да напише рецепт. Она напише на папирићу па ми онда зовемо НВО да нам тај лек набаве.*

Као могућност за превазилажење баријера између одговорности и ингеренција државних и невладиних организација, представници државних организација видели су у новокреираним Стандардним оперативним процедурама (СОП), које регулишу ингеренције свих укључених актера. Представници невладиног сектора изразили су опрез према овом документу уз напомену да је због његове комплексности потребна темељна обука теренских радника за његову припрему.

Иако наводе да је сарадња са свим релевантним актерима током реаговања на кризу постала јако добра, сви испитаници сматрају да би било неопходно да се та сарадња институционализује, односно да се на основу овог искуства направи општа инструкција за поступање у ванредним околностима која ће бити обавезујућа за све, а не само за систем социјалне заштите. *ИМВС8: Једино недостаје тачно дефинисање процедуре која ће обавезивати све учеснике у поступку како да се понашају.*

5. ПРЕПОРУКЕ

Препоруке за унапређење система одговора на изазове мигрантске кризе односе се пре свега на унапређење сарадње међу релевантним актерима. Та област могла би се унапредити стратешким планирањем одговора државе на мигрантске токове, које укључује активности на интеграцији миграната којима је Србија крајња дестинација. Статешки план требало би да дефинише правац за успостављање регионалне мреже комуникације, као и унапређење комуникације и координације између различитих актера у Србији, али и уређење нормативног оквира. Нови нормативни оквир требало би да омогући проналажење системског решења за унапређење и прилагођавање улоге привременог старатеља који се одређује за децу мигранте/избеглице без пратње, као и обезбеђивање доступности услуга свој деци, подједнако малолетним мигрантима као и тражиоцима азила. Потребно је креирање и

усвајање универзалне инструкције која ће бити обавезујућа за представнике свих релевантних система (социјална заштита, полиција, здравство, просвета), а чији би део могле бити стандардне оперативне процедуре за поступање система социјалне заштите и других значајних актера. Подршку практичарима пружила би израда унапређених смерница за сарадњу између свих релевантних актера и обезбеђивање веће доступности услуга намењених мигрантима кроз креирање листе контаката професионалаца и пружалаца услуга са јасно дефинисаним областима експертизе и могућностима пружања подршке.

Друга важна област је унапређење система дечије заштите коју користе деца мигранти/избеглице кроз увођење савремене методологије за процену узраста деце и едукацију професионалаца који врше процену угрожености детета за њену примену; унапређење процене угрожености деце кроз проширење фокуса на способност за бригу вође групе са којим дете у том тренутку борави/путује; организовање едукација за припаднике свих сектора, који долазе у директан контакт са малолетником за адекватан узрасту и околностима примерен разговор; унапређење процеса документовања случајева са посебним фокусом на децу мигранте. Као одговор на потребе за дуготрајним смештајем потребно је унапредити систем поступања, обезбедити јасне линије финансирања и дефинисати ефикасне процедуре; за смештај мале деце оснажити ресурсе у виду хранитељских породица а за старију децу креирати алтернативе установама за смештај.

Како би се осигурало јачање капацитета свих актера на терену потребно је пре свега оснаживање ЦСР материјално и технички уз већу доступност ресурса за финансирање услуга које пружају мигрантима. У циљу ефикасније организације рада центрима и установама социјалне заштите треба пружити подршку у креирању интерних процедура за реаговање у ванредним ситуацијама и формирању посебних тимова уз ангажман теренских радника, који би бавили само заштитом деце миграната и имали за то посебне квалификације и вештине. Оснаживање запослених у Центрима би требало да буде засновано на обезбеђивању информација и едукација за развој културно компетентне праксе, а посебно за развој вештина вођења интервјуа са децом мигрантима путем преводиоца и развијање компетенција за пружање супервизијске подршке особљу ангажованом у непосредном раду са мигрантима у циљу превенције професионалног изграња.

Свим актерима на терену потребно је обезбедити едукације за пружање психолошке прве помоћи, као и континуиране едукације за утврђивање угрожености и најбољег интереса детета.

Како би се активирали ресурси и искористили потенцијали заједнице потребно је да се на локалном нивоу припреми и информише становништво у срединама у којима се планира дужи боравак деце у циљу њихове лакше интеграције у локалну заједницу. Неопходно је креирати услуге за очување мигрантских/избегличких породица у заједници које би им биле расположиве у периоду док су на територији Србије и ангажовати ресурсе невладиног сектора у креирању и обезбеђивању услуга на терену. Значајно је и креирање услова за задовољавање образовних потреба деце миграната/избеглица на начин који је примерен њиховој специфичној ситуацији и контексту.

На крају, у циљу унапређења непосредног рада са децом и подизања квалитета пружених услуга потребно је систематско планирање заштите деце уважавајући потребу за континуитетом у раду са дететом и избегавајући излагање детета великом броју стручњака који ће га процењивати и о њему бринути. Пружаоце услуга смештаја треба едуковати о начинима комуникације, културолошким и другим специфичностима, а све активности са децом планирати уважавајући културолошке разлике, посебно родну компоненту, односно, специфичне потребе девојчица из мигрантске популације.

ЛИТЕРАТУРА

Жегарац Невенка, *Од проблема до прилика у вођењу случаја – Приручник за практичаре*, УНДП, Црна Гора, 2015.

Закон о азилу, *Службени гласник РС*, бр. 109/2007.

Закон о социјалној заштити, *Службени гласник РС*, бр. 24/2011.

Закон о управљању миграцијама, *Службени гласник РС*, бр. 107/2012.

Инструкција о поступању центара за социјални рад и установа социјалне заштите за смештај корисника у обезбеђивању заштите и смештаја малолетних миграната без пратње, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, јул 2015.

Комесаријат за избеглице и миграције Република Србија, Интернет, <http://www.kirs.gov.rs/articles/navigate.php?type1=3&lang=SER&id=2325&date=0,20/08/2016>

Породични закон, *Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011. и 6/2015.

Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за

- социјални рад, *Сл. Гласник РС*, бр 59/2008, 37/2010, 39/2011. и 1/2012.
- Радио Телевизија Србије, Интернет, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/124/drustvo/2311900/evidentirano-230-maloletnih-migranata-bez-pratnje.html>, 10/08/2016
- Стандардне оперативне процедуре – заштита деце избеглица/миграната, УНИЦЕФ, 2016.
- Inter Agency Guidelines for Case management and Child Protection, Global Child Protection Working Group, 2014. Internet, http://www.cpcnetwork.org/wpcontent/uploads/2014/08/CM_guidelines_ENG_.pdf, 14/08/2016.
- Safety and Fundamental Rights at stake for Children on the Move, ENOC Taskforce Children on the move, 2016, Internet, <https://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/2016KOM.00%20Safetyandfundamentalrightsatstakeforchildrenonthemove.pdf>, 13/08/2016
- UNHCR Serbia Daily Update 21 March 2016

Anita Burgund, Iva Brankovic

MIGRANT CHILDREN PROTECTION IN SERBIA – EXPERIENCES AND RECOMMENDATIONS

Resume

Results of this research represent a unique source of experience based knowledge about the reaction of the child protection system to the needs of child migrants/refugees in all phases of the migrant crisis that affected Serbia in 2015 and 2016. The research focuses on the response to the needs of unaccompanied children since they are mostly exposed to additional safety risks such as exploitation and trafficking. The main findings of research show that the system was taken off guard in the beginning of the crisis which resulted in inadequate coordination and lack of clear roles and expectations between government institutions and non-governmental organizations (NGO) working on the field. This can be interpreted through divergent strategies of two sectors: while the state's main goal was to fulfil the basic and most urgent needs of passing immigrants and allow them to go on with their journeys, NGO's were more focused on individual cases and the need to approach each child/person in depth, with necessary caution and attention to detail. The situation changed with the closing of the Balkan route which resulted in a lot of immigrants remaining in Serbia against their will, among them a significant number of unaccompanied children. The communication was greatly improved by

the time the research had taken place and all the participants reported about cooperation being enhanced through experience gained and lessons learnt, but also due to the assistance and facilitation of international organizations such as UNICEF and UNHCR. All participants in the research expressed concern about ensuring resources such as translation and adequate accommodation for children who are staying longer in Serbia. Accommodation is an important issue considering the fact that the institutions being used at the moment don't provide structured activities in relation to children's needs. Foster care has been recognized as a resource which is valuable for smaller children but is not used enough nor is it developed in a way to be suitable for specific needs of migrant/refugee children. Lack of resources (human, material, technical) has been reported by all CSW representatives and hiring additional out-reach social workers is recognized as an example of good practice. Procedure of case management in CSW's is seen as too complicated to apply in the situation of migrants passing through Serbia in large numbers, but is recognized as necessary in cases of unaccompanied children staying for a longer period of time. All participants in the research recognize the challenges the system of child protection will face considering that there is still a constant number of often illegal refugees in Serbia. They recognize the need for systemic solutions for the migrant crisis, diversification of accommodation options and development of services for children in line with their specific needs. Cooperation between relevant stakeholders and mobilisation of resources is recognized as the key factor for adequate system response and therefore one of key recommendations is concerning the enhancement of cooperation through improvements in the regulatory framework and strategic planning at the national level.

Key words: children in migrant crisis, unaccompanied children, child protection system response, social protection, center for social work.

* Овај рад је примљен 22. 09. 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 06. 10. 2016. године.